

M. K. Čiurlionio biografijos kodas dailėje ir liaudies dainose

M. K. Čiurlionis per ganėtinai trumpą gyvenimą paliko kelis šimtus dailės bei muzikos kūrinių. Dvi meno rūšys netrukus ėmė persipinti jo darbuose. Brandieji M. K. Čiurlionio paveikslai tarsi iliustruoja muzikinio kūrinio formą, o vėlyvieji kūriniai fortepijonui Europos kultūros istorijoje išsiskiria kaip unikalūs muzikos ir tapybos sferas suliejantys meno pavyzdžiai. Su instrumentine Čiurlionio kūryba jūs jau spėjote susipažinti pradinėse klasėse, šiandien pratęsimė pažinti su menininko harmonizuotomis liaudies dainomis chorams.

Liaudies daina lietuvių lydėjo nuo pirmųjų dienų iki gyvenimo sutemų. Be jų nepraeidavo jokia šventė, joks darbas. Jas kūrė liaudis, per ilgus metus jos kito, pasipildė ar nunyko. Iki šių dienų išlikusios liaudies dainos - tai keletą šimtmečių perduodamas mūsų senolių palikimas, kurį reikia vertinti. Liaudies dainų vertę supranta ir pirmieji profesionalūs lietuvių kompozitoriai. Tarp jų ir Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Apie liaudies dainas jis rašė: „Ritmo monotonija —tai viena iš svarbiausių ir, drįstu pasakyti, gražiausia mūsų dainų ypatybė. Šita monotonija duoda didelį, prakilnų rimtumą ir klausydamas ilgiau pradedi justti jos gilų mistišką būdą... Daug yra panašių klasiškų veikalų, [...] bet melodijos, kurios užgimė žmogaus sieloje, stipriausiai veikia, turi galybę žavėti, kaip antai mūsų tikros seniausios dainos.”

Čiurlionis buvo pirmasis profesionalus Lietuvos kompozitorius, taip nuoširdžiai susidomėjęs lietuvių liaudies dainomis – jis ne tik jas harmonizavo, naudojo jų melodiką savo originaliuose kūriniuose, bet ir rinko jas, analizavo jų savybes publicistikos straipsniuose. Bene tiksliausiai jo aistringą santykį su gyvenimu ir kūryba apibūdina M. K. Čiurlionio atsisakymas priimti siūlomas saugias dėstytojo, ar meno vadovo pozicijas Lenkijos miestuose, ir broliui Povilui laiške išsakytas apsisprendimas „visus savo esamus ir būsimus darbus skirti Lietuvai“.

Vingio parke takai yra pavadinti Čiurlionio paveikslų vardais, tad šiandieną mes eisime šiais takais, seksime menininko biografijos faktais. Greta to susipažinsime su jo gyvenimo momentams iliustruoti parinktais paveikslais bei liaudies dainomis, kurias M. K. Čiurlionis harmonizavo chorams.

Užduotis: Dirbsime dviem komandomis: pirmoji komanda turės aplankyti takus „Karalių pasaka” bei „Rytmetis”. Antroji komanda - takus „Tiltai” ir „Bičiulystė”. Radę reikiamą taką ieškokite informacinės lentos su paveikslo nuotrauka ir išklauskite mokytojos pasakojimą, padiskutuokite, susipažinkite su liaudies daina. Atlikę užduotį susitinkame Vingio parko estradoje, kur vieni kitiems turėsite pristatyti tai, ką sužinojote.

Pasiskirstoma komandomis, išsidalinami žemėlapiai.

Vingio parkas



Šaltinis: vilniausparkai.lt

1 takas „Karalių pasaka”

Menininkas gimė Varėnoje, vargonininko šeimoje. Jam sulaukus vos dvejų metų, šeima persikraustė į Druskininkus. Čia susiformavo jo meilė lietuviškai dainai ir Druskininkų gamtai, o taip pat labai anksti atsiskleidė jo muzikinis talentas. Čia būsiamasis menininkas grįš kiekvieną vasarą, čia gims jo labiausiai įkvėpti muzikos ir tapybos kūriniai. Druskininkai, be abejonės, pasižymi miškų grožiu. Tad ne veltui esame prie paveikslo „Karalių pasaka” kuriame M. K. Čiurlionis galbūt vaizdavo ir gimtųjų Druskininkų miškuose klajojančius karalius.

Pats Čiurlionis apie paveikslą sakė: „Išėjo karalius su karaliene į mišką. Tai buvo nepaprasta milžinų Karališkoji pora ir nepaprastas buvo tas milžiniškas miškas. Tai viskas pasakiška, didinga. Medžių šakose tilpo didžiuliai miestai, rūmai ir bokštai“.

- Kas vaizduojama paveiksle? Pirmame plane stovi du karaliai arba karalius ir karalienė. Kairiojo apsiaustas mėlynos spalvos, dešiniojo - raudonos, abu su karūnomis. Kairysis laiko stiklinį gaubtą, kuriame yra kaimo sodyba. Gaubtas švyti. Abu karaliai žiūri į gaubtą su susidomėjimu. Už jų tamsus miškas - juodi medžių kamienai ir šakos. Ant kiekvienos šakos kažkas vyksta - matosi pilių kontūrai, šokantys žmogeliukai, skrendantys paukščiai.

Iš šių vaizdų išplaukia ir liaudies daina, kurią Čiurlionis harmonizavo chorui: „Oi giria giria”. Čiurlionio vokalinę muziką sudaro harmonizuotos lietuvių liaudies dainos chorui ir keletas bažnytinių kūrinių. Dainas pradėjo rašyti pamatęs, kad lietuviškiems chorams trūksta gero tautiško repertuaro. Kompozitorius savo dainas chorui rengėsi išleisti, todėl kiekvienai dainai piešė ir vinjetę (antraštinius piešinius). Dainos „Oi giria, giria“ vinjetė:



Harmonizuota liaudies daina - tai kompozitoriaus subalsuota daina chorui, pritaikant savitą harmoniją. Gali būti harmonizuota daina balsui su pritarimu: tada harmonijos vaidmuo tenka pritarimo (fortepijonu, ansambliu) partijai. Liaudies dainos melodija nepakitusi skamba nuo pradžių iki galo. Pabandykite ją atlikti (pirmiausia solfedžiuojama pasiskirsčius atskirais balsais, tuomet pridėdamas tekstas):

Oi giria, giria

Keturbalsis jaunių/merginų choras

M.K.Čiurlionio harm.lietuvių l.daina

1. Oi gi - ria, gi - ria, gi - re - le ža - lio - ji

5
pil - na rai - bų paukš - te - lių. // - te(lių).

The image shows a musical score for a four-part choir. It consists of two systems of staves. The first system has two staves with lyrics: "1. Oi gi - ria, gi - ria, gi - re - le ža - lio - ji". The second system also has two staves with lyrics: "5 pil - na rai - bų paukš - te - lių. // - te(lių)". The score includes musical notation such as notes, rests, and bar lines, along with first and second endings for the second system.

2. Giedrią dienele
Paukšteliai čiulbėjo,
Ūkanotą tylėjo. (2k.)

2 takas „Rytmetis”

Vos trylikos sulaukęs, jaunasis Mikalojus Konstantinas siunčiamas mokytis į Plungę, į Kunigaikščio Mykolo Oginskio dvaro orkestro mokyklą, kur nuo šešiolikos jau griežia fleita rūmų orkestre, su koncertais aplanko Palangą ir Rietavą. Į Plungę ir Palangą jis vėliau grįš jau su savo sužadėtine, vėliau nuotaka rašytoja ir publiciste Sofija Kymantaite. Kunigaikščio Oginskio finansiškai remiamas jis mokosi Varšuvos muzikos institute, kurį baigia 1899 metais sukurdamas oratoriją „De profundis” (liet. „Iš gelmių”). 1900 metais sukuriama simfoninė poema „Miške”, o jau 1901 jaunasis kompozitorius vyksta studijuoti į vieną svarbiausių Europos muzikos centrų – Leipcigą. Išivaizduojamo miesto vaizdą menininkas vaizduoja paveikslų cikle „Rytmetis”. Paveikslai labai šviesūs, švelniai rožinės spalvos.

- Pakomentuokite, ką jame matote. Paveikslas „Rytmetis” – ryto aušroje paskendęs miestas. Miestą gaubia šviesūs spinduliai, kurie tarsi skleidžiasi per visą paveikslą, kurdami jame ypatingą rytmečio nuotaiką. Pirmame paveiksle žiūrime į vandens

telkinį, kurį supa rožinės stačios kalvos su žaliais dryžiais - galbūt nutįsiais vijokliais. Antrajame paveiksle ant kalvų kiek toliau matosi fantastinio miesto sidabriniai bokštai.

- Ką paveiksle galėtų simbolizuoti spinduliai? Ką tai galėtų reikšti pačiam Čiurlioniui, atvykstančiam į naują miestą studijuoti? Padiskutuokite.

Šiam aušros/rytmečio motyvui iliustruoti puikiai tinka M. K. Čiurlionio daina „Beauštanti aušrelė“. Pasimokykite dainuoti pagrindinę dainos melodiją:

Beauštanti aušrelė

Mikalojaus Konstantino Čiurlionio harmonizuota
lietuvių liaudies daina

♩ = 30 *p*

1. Be - auš-tan-ti - auš - re - lė, be-te-kan-ti - sau - le - lė.
2. Pin - ki - si vai - ni - kė - lj, dė - ki - si ant gal - ve - lės,
3. Pri - va - žia - vom - dva - re - lj, a - ny - tē - lės - var - te - lius,
4. Ir i - šė - jo - bro - le - lis, iš - si - ne - šė - kar - de - lj,

p *p*

1. Be - auš-tan-ti - auš - re - lė, be-te-kan-ti - sau -
2. Pin - ki - si vai - ni - kė - lj, dė - ki - si ant gal -
3. Pri - va - žia - vom - dva - re - lj, a - ny - tē - lės - var -
4. Ir i - šė - jo - bro - le - lis, iš - si - ne - šė - kar -

5 *f* *p* *p*

Kelk se - se - rė - le, ma - no vieš - ne - le, ar dar tu ne - iš - mie - go - jai.
Ta - vo - sve - te - liai, bal - ti bro - le - liai, bal - noj' bė - rus - žir - ge - lius.
Aš ir - pa - ma - čiau sa - vo var - ge - lj prie a - ny - tos - var - tē - lių.
O ir - iš - kir - to var - tų len - te - lę, tik ne ma - no - var - ge - lj.

f *pp*

le - lė. Kelk, se - se - rė - le, ma - no vieš - ne - le, ar dar tu ne - iš - mie
ve - lės, Ta - vo - sve - te - liai, bal - ti bro - le - liai bal - noj' bė - rus - žir -
te - lius, Aš ir - pa - ma - čiau sa - vo var - ge - lj prie a - ny - tos - var -
de - lj, O ir - iš - kir - to var - tų len - te - lę, tik ne ma - no - var -

9 *f* *p*

Kelk se - se - rė - le, ma - no vieš - ne - le, ar dar tu ne - iš - mie - go - jai.
Ta - vo - sve - te - liai, bal - ti bro - le - liai, bal - noj' bė - rus - žir - ge - lius.
Aš ir - pa - ma - čiau sa - vo var - ge - lj prie a - ny - tos - var - tē - lių.
O ir - iš - kir - to var - tų len - te - lę, tik ne ma - no - var - ge - lj.

f

go - jai. Kelk, se - se - rė - le, ma - no vieš - ne - le.
ge - lius. Ta - vo - sve - te - liai, bal - ti bro - le - liai.
te - lių. Aš ir - pa - ma - čiau sa - vo var - ge - lj.
gė - lj. O ir - iš - kir - to, tik ne ma - no var - ge - lj.

3 taktas „Tiltai“

Studijuojant Leipcige atgimsta dar vaikystėje puoselėta meilė dailei ir į Varšuvą 1902 metų antroje pusėje M. K. Čiurlionis sugrįžta apsisprendęs puoselėti abi saviraiškos formas – ir vizualiąją ir muzikinę. 1905 metais jis pradeda vadovauti lietuvių savišalpos chorui Varšuvoje, o tais pačiais metais Peterburge eksponuoti jo paveikslai atneša ir pirmąją dailininko šlovę. Čiurlionis lietuvių liaudies dainas pritaikyt chorui pradėjo 1905 metais, kai jam buvo trisdešimt metų. Varšuvoj, pradėjęs vadovauti lietuvių savišalpos chorui, jis pamatė, kad choras neturi ko dainuot. Grįžęs į Druskininkus, jis per žiemą parengė chorui virš dvidešimt liaudies dainų. Šiam jo gyvenimo etapui iliustruoti išrinkau paveikslą „Tiltai“ iš paveikslų ciklo „Fantazijos“. Tai ankstyvosios kūrybos darbas.

- Pažvelkite į paveikslą, pasvarstykite, kodėl jis yra „Fantazijų“ ciklo dalis?
- Ką jungia šie tiltai? Galbūt tai simbolis Čiurlionio gyvenime? Padiskutuokite.

Oi lekia, lekia

Jaunių/merginų choras

M.K.Čiurlionio harm.lietuvių l.daina

The image shows a musical score for the song 'Oi lekia, lekia'. It consists of three systems of music, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The first system starts with the lyrics '1. Oi le- kia, le- kia gul - bių pul- ke- lis, oi le- kia, le- kia gul - bių pul- ke- lis'. The second system starts with '5 Tė - vy - nė gin - ti, ra - gin ber - ne - lius,'. The third system starts with '7 Tė - vy - nė gin - ti, ra - gin ber - ne(lius).'. The score is written in a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature.

Iliustruoti šiam M. K. Čiurlionio gyvenimo etapui tinka jo harmonizuota liaudies daina „Oi lekia lekia“. Prieš dainuodami perskaitykite dainos tekstą, jame kalbama apie jauniausią brolelį, kuris ruošiasi ginti tėvynės, tarnauti jai. Toks buvo ir pats M. K. Čiurlionis - visa širdimi atsidavęs Lietuvai, kaip kad jis ir pats rašė: „Visus savo esamus ir būsimus darbus skirti Lietuvai“.

2. - Eime, seselės, žirgą balnoti, (2k.)
Reikia jauniausiam broleliui joti. (2k.)

3. Oi lekia, lekia gulbių pulkelis, (2k.)
Tėvynę ginti ragin bernelius. (2k.)

4 takas: „Bičiulystė”

Nuo 1906 metų M. K. Čiurlionis vis aktyviau įsitraukia į Lietuvos tautinio atgimimo judėjimą. Jo idealistinis aukojimasis tautos ir meno idealų vardan pristato jį kaip tipiską romantizmo epochos kūrėją. Per trumpą, vos nepilnus metus trukusį, gyvenimo Vilniuje tarpsnį M. K. Čiurlionis tampa vienu Lietuvos dailininkų draugijos lyderių, aktyviai prisideda rengiant tris pirmąsias lietuvių dailininkų parodas ir jose eksponuoja daugelį savo paveikslų. Taip pat vadovauja lietuviškiems chorams Vilniuje, o vėliau ir Sankt Peterburge, kur išvyksta siekdamas platesnio pripažinimo 1908 metų pabaigoje. 1909 grįžo į Lietuvą. Rudenį vėl išvyko į Sankt Peterburgą, ten susirgo depresija. Pažvelkite į paveikslą „Bičiulystė”.

- Ką simbolizuoja šviesa? O jį laikanti figūra? M. K. Čiurlionio paveikslas „Bičiulystė“ buvo nutapytas ir padovanotas draugei, kaip bičiulystės ženklas. Vėliau dailininkas šį įvaizdį prisimena laiške sužadėtinei Sofijai Kymantaitei: „O ar atsimeni, kaip tiesei man šviesos kamuolį, kai dar nepažinojau Tavęs. (...) Kalbėk su manim dažnai, kaip kalbėjai tada, kai dar nepažinojau Tavęs, ir laikyk visada didžią šviesą savo delnuose.“

Šviesia, švelnia nuotaika pasižymi ir ši paveikslą papildanti liaudies daina „Dainų dainelė”. Besivystanti iš unisono, ji tarsi šviesos spindulys auga ir ryškėja, atsiverdama klausytojui savo harmonija. Pasimokykite padainuoti visi kartu.

DAINŲ DAINELĖ

Nepilnas mišrus choras

M.K.Čiurlionio harm.l.daina
R.Katino aranžuotės

1. Aš pa-dai - nuo - siu dai - nų dai ne - lę, aš dai-nų ber - nu - žė(lis).
2. Aš at - da - ry - siu dai - nų skry ne - lę, pa - lei-siu į lius te(lį).
3. Ak - muo be krau - jo, van-duo be spar - nų, pa-par-tis be žie de(lių).

Pamoka tęsiama Vingio parko estradoje. Ši estrada pavadinta Dainų šventės vardu, mat joje kas keletą metų vyksta Dainų šventė. Joje ne kartą skambėjo ir Čiurlionio liaudies dainos.

Patogiai įsitaisoma ant estradoje esančių suolelių. Grupės viena kitai pristato ką sužinojo apie M. K. Čiurlionio gyvenimą, kokius paveikslus pamatė ir padainuoja liaudies dainas, kurias pasimokė atlikti. Pradėti pristatymą turėtų pirmoji grupė, kuri lankė talus „Karalių pasaka” bei „Rytmetis”.

Kūrybinė užduotis: pamokos metu susipažinome su skirtingais M. K. Čiurlionio gyvenimo etapais ir juos papildančiais meno kūriniais. Pagalvokite, kaip šį savo gyvenimo etapą pavadintumėte? Sukurkite tam iliustruoti skirtą darbą. Nevenkite simbolių, kurie svarbūs jums, galbūt savo darbe norėtumėte ką nors užšifruoti? Koks muzikinis kūrinys papildytų tavo piešinį? Baigę darbą pristatykite jį klasei, leiskite draugams interpretuoti, ką norėjote pasakyti savo darbu.

Pamokos tęstinumas: darbus galima pradėti Vingio parke, tačiau tobulinti ir užbaigti naudojant daugiau skirtingų priemonių kitų pamokų metu.

Refleksija:

- Kuo tau įsiminė ši pamoka?
- Kuris paveikslas ar liaudies daina paliko didžiausią įspūdį?
- Ką dar norėtum sužinoti apie M. K. Čiurlionį ir jo kūrybą?

Šaltiniai:

http://projektas-muzika.lmta.lt/media/vadoveliai_2/Vadovelis_1/I_dalis/9.Lietuviu_liaudies_muzika_kompozitoriu_kuryboje/index9.htm ;

<https://ciurlionis.eu/> ;

<https://www.vle.lt/straipsnis/ciurlionio-kelias/>